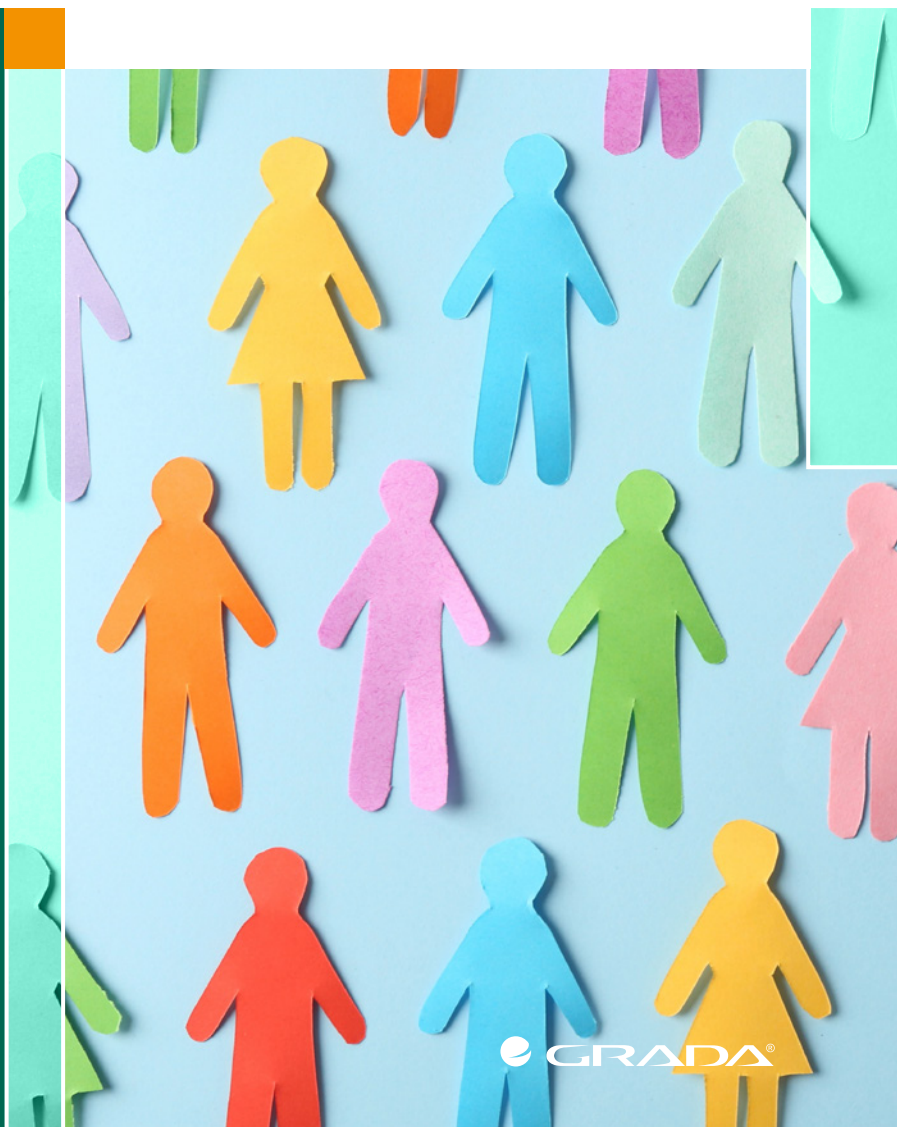

TEREZA LUBASOVÁ

LGBT+ ve škole

PRŮVODCE PRO VYUČJÍCÍ

PEDAGOGIKA

TEREZA LUBASOVÁ

PEDAGOGIKA

LGBT+ ve škole

PRŮVODCE PRO VYUČJÍCÍ

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Lubasová, Tereza

LGBT+ ve škole : průvodce pro vyučující / Tereza Lubasová. -- Vydání 1.. -- Praha : Grada, 2026. -- 1 online zdroj. -- (Pedagogika)

Obsahuje bibliografii

ISBN 978-80-271-6521-6 (online ; pdf)

* 37.011.3-052 * 316.344.8-055.3/.4 * 159.923.2 * 613.88 * 159.923.2-055.1/.4 * 37.01 * 37.064 * 37.013.77 * (035) * (0.034.2:08)

– žáci

– studenti

– sexuální menšiny

– sexuální identita

– sexualita

– genderová identita

– výchova a vzdělávání

– klima školy

– školní psychologie

– příručky

– elektronické knihy

37 - Výchova a vzdělávání [22]

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno. Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI jsou bez souhlasu nositele práv zakázány.

PhDr. Tereza Lubasová, Ph.D.

LGBT+ ve škole

Průvodce pro vyučující

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 10 585. publikaci

Recenzovala:

doc. Mgr. Michaela Hřivnová, Ph.D.

Odpovědná redaktorka Marie Uličná
Grafická úprava Jan Šístek
Zpracování obálky Antonín Plicka
Počet stran 160
Vydání 1., 2026

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2026
Cover Photo © depositphotos.com/NewAfrica

ISBN 978-80-247-9542-3 (ePub)
ISBN 978-80-271-6521-6 (pdf)
ISBN 978-80-271-5752-5 (print)

Obsah

Úvod	7
1. Malý velký slovníček	17
1.1 LGBT+	18
1.2 Další důležité pojmy	25
1.3 Symboly	38
1.4 Vlajky a barvy	38
2. Jdeme do školy	45
2.1 Bezpečné prostředí	46
2.2 Realita naší školy	52
2.3 Akutní reakce	58
2.4 Právo	60
2.5 Rodiče	60
3. Různí lidé, jedna škola a vaše možnosti	63
3.1 Trans lidé	63
3.2 Přítelovost	88
3.3 Šikana	96
3.4 Variace pohlavních znaků – intersex	107
3.5 Online prostor	110
4. Sexualita, gender a škola – další výzvy	117
4.1 LGBT+ v rámci sexuální výchovy	117
4.2 Prevence sexuálního zneužívání dětí	123
4.3 Inkluze – jiní ještě jinak	130
4.4 Specifika pro práci školního psychologa / školní psycholožky	132
4.5 Několik slov pro vedení školy	137
4.6 Sexualita, gender a náboženství	141
4.7 Další zdroje	143

Závěr	149
Seznam použitých zdrojů	153
Kontrolní seznamy	157
Schránka důvěry	157
Zápis z jednání	158
Seznam nabízených aktivit	159
O autorce	160

Úvod

Vážené/vážení vyučující a vy všichni další, kteří tuto knihu otevíráte.

Možná si ji kupujete s tím, že máte v hlavě něco konkrétního, co se chcete dozvědět, možná si ji kupujete preventivně, protože „co kdyby něco přišlo“. Anebo vás k ní přivádí zvědavost. Tato kniha je určena vám všem. Najdete v ní množství informací o pohlaví, přitažlivosti, vztazích, sexuologii i právu. Vysvětlení pojmů, kterými se dnes společnost jen hemží a které nejsou vždy používány správně. Hlavně se ale zaměříme na (vaši) praxi.

Cílem této knihy není udělat z vás přesvědčené podporovatele ani zavilé odpůrce. Tato kniha vychází z mého přesvědčení, že všichni jsme lidé a jako takoví si zasloužíme základní respekt a pohodu ve svém životě. Cílem této knihy je napomoci vám všem ve škole tak, abyste se mohli více věnovat vzdělávání a méně tomu, co má kdo napsáno v rodném listě nebo kdo koho miluje. **Bezpečné a otevřené prostředí ve škole vede k většímu pocitu pohody a lepším výsledkům u všech lidí ve škole, bez ohledu na to, kým jsou.**

Jak číst tuto knihu

Ideálně postupně. Kniha je napsaná tak, že nejdříve poskytuje potřebné informace, a čím postupujete dále, tím více se věnuje praktickým doporučením a příkladům. Není to ale tak, že v první kapitole usnete nad nudnou teoretickou statí. Už od začátku máte k dispozici praktické tipy i aktivity využitelné pro práci s vaší třídou. Aby se vám kniha dobře četla a ještě lépe používala, jsou některé části odlišeny graficky. Důležité věci tučně, doplňkové a zpřesňující informace v poznámkách pod čarou, ostatní věci specifickými symboly.

TIPY

Takto označené jsou tipy, které se vztahují k předchozímu textu. Nejčastěji jde o tipy týkající se praktické aplikace výše zmíněného.

PRAKTICKÉ CVIČENÍ – TRÉNINK PRO ČTENÁŘE A ČTENÁŘKY

V této knize opakovaně dostanete nabídku „domácího úkolu“ pro vás, čtenáře a čtenářky. Je na vás, zda úkol splníte. Všechny úkoly jsou zaměřené na lepší porozumění sobě či tématu, popřípadě přizpůsobení obsahu přímo vaší škole. Uvidíte-li symbol cvičení, připravte si k ruce tužku a papír, obvykle jde o úkoly zapisovací.

AKTIVITA PRO TŘÍDU (od X let)

Takto jsou označené aktivity pro práci se studujícími. Aktivita má vždy název a v závorce je uvedeno, pro jakou věkovou skupinu je určená. (Vyučující se zkušenostmi nicméně jistě vědí, že při troše snahy a kreativity lze mnoho aktivit upravit i pro jiné věkové skupiny.)

U každé aktivity je vždy důležité ponechat si dost **času na prezentaci výtvorů** (ať už individuálně, skupinově, nebo i anonymně). Prezentace by neměla být rušena a měla by umožnit klidné vyjádření, případně dovysvětlení. Poté je třeba věnovat **ještě více času následné diskusi a reflexi**, a to jednak toho, jak se žákům a žačkám pracovalo (co šlo snadno, kde to drhlo, koho by chtěli ocenit za přínos ke skupinové práci, co by mohli příště udělat lépe) a jak vnímají práci ostatních (co je překvapilo, co pobouřilo, s čím ne/souhlasí a proč). Také je nutné, aby v případě faktických chyb (velmi častý problém u témat genderu a sexuality) došlo k jasnému opravení a stanovení vědecky daných faktů.

Abychom zachovali **(psychickou) bezpečnost pro všechny**, kteří se aktivity účastní, nezapomeňte dopředu vždy zdůraznit, že se o výsledcích budete bavit veřejně (nebo že budou třeba dokonce někde vystaveny). Je tedy na každém člověku, aby popřemýšlel, co všechno o sobě chce sdílet. Toto pravidlo opakujte!

K některým textům se hodí doplňující komentář či citace. Označeny jsou takto.

§ Symbol práva na kraji stránky ukazuje, že se v textu objevuje odkaz na nějaký **zákon** či vyhlášku nebo rovnou citace z nich. Seznam použitých zákonů a vyhlášek najdete v zadní části knihy.

☞ **Konverzaci** o náročných tématech vám mohou usnadňovat návrhy přímé řeči označené symbolem bubliny.

V knize jsou zmiňovány konkrétní **výzkumy** pro ilustraci popisované situace nebo aby bylo jasné, proč jsou některé věci potřeba. Zároveň je ale nutno mít na paměti, že v drtivé většině výzkumů zaměřených na LGBT+ osoby jsou data shromažďována na **principu sebeurčení** – tj. člověk sám sebe zařadí do některé z nabízených kategorií genderu a/nebo sexuality, a tak jsou pak jeho odpovědi brány. Na jedné straně to umožňuje lidem skutečně vyjádřit, kým jsou, na druhé straně kritici namítají, že nelze „prokazatelně“ zkontrolovat, kdo do jaké kategorie patří.

Kniha **zahrnuje všechny** osoby, kterých se situace týkají, **bez ohledu na věk či gender**.

- V knize najdete vám svěřené osoby nejčastěji popsané jako žáky a žáky-ně, žactvo, případně děti. Kromě výjimek (právní část, kde dítě skutečně zahrnuje kategorii 0–18 let) jsou tím myšleny **všechny osoby, které jsou ve škole vzdělávány**, bez ohledu na věk. Žactvo, studentstvo, děti, dospívající, mladí dospělí...
- V češtině často (a v psaném textu zvlášť) automaticky používáme mužský rod (žáci šli, učitelé dělali apod.). Pokud chceme sdělit, že se situace netýká „jen mužů“, můžeme využít možnost s lomítkem (žáci šli / žákyně šly).
- V některých psaných textech se začíná objevovat možnost s hvězdičkami (žáci*žákyně dělali*dělaly, případně varianta žáci*kyně dělali*y) – hvězdičky na rozdíl od lomítek mají zahrnovat celé spektrum (protože lomítko ve své podstatě znamená „nebo“, tj. bere v potaz pouze dvě kategorie).

- Jakkoliv tato kniha ze své podstaty upozorňuje na rozmanitost a nutnost zahrnout do diskuse všechny, hvězdičky (zatím¹) nejsou jazyková úprava, která by byla v současné době kodifikovaná Ústavem pro jazyk český Akademie věd České republiky. Proto v knize naleznete **lomítka** (a ne hvězdičky) pro vyjádření toho, že sdělené informace platí pro všechny. Jak brzy zjistíte, oblast genderu a sexuality je rozmanitá, a i když naše čeština jistě také, tak někdy není jiná možnost, než zkrátka přidat i/y či jinou koncovku, abychom zahrnuli všechny osoby, kterých se to týká. **Protože o lidi jde především.**

Jsou-li v knize zmíněni rodiče, vnímejte je prosím jednak v právním slova smyslu (zákonní zástupci) a jednak ve smyslu sociálně-psychickém jako osoby blízké.

Takže to musím číst všechno?

Nemusíte, ale rozhodně to doporučuji.

Často se setkávám s tím, že člověk chce ve spěchu přeskočit některé kapitoly, protože „to už přece zná“. Jak zjistíte později v knize, vzájemné porozumění je klíčem úspěchu, a pokud se tedy rozhodnete některou kapitolu vynechat, může se stát, že si nebudeme poté úplně dobře rozumět.

Naopak číst jen některé pasáže doporučuji ve chvíli, kdy se nějaká situace děje a vy si potřebujete připomenout vhodné informace či doporučené postupy. Personálu knihoven se to líbit nebude, ale je-li kniha vaše, doporučuji si v ní označit pro vás důležité pasáže, abyste je potom v případě potřeby snáze a rychleji našli.

¹ Jazyk se vyvíjí a co není dnes, může být zítra. V anglickém jazyce se například objevilo zájmeno ze/hir pro osoby, kterým binární rozdělení nevyhovuje, do českého jazyka se vrací dříve používané studenstvo, úřednictvo apod. A existuje samozřejmě i obor genderová lingvistika (v ČR se tématu dlouhodobě věnuje Jana Valdřová).

Vezměte si k ruce tužku a papír a zkuste si pro sebe označit pár následujících tvrzení, zda s nimi **souhlasíte**, nebo **nesouhlasíte**.

- (1) Mám o tématu sexuality a genderu dostatek informací.
- (2) Nevadí mi bavit se o intimních tématech.
- (3) Víím, jaké informace a v jakém věku svým studujícím poskytnout.
- (4) Dokážu komunikovat otevřeně a s respektem i o obtížných tématech.
- (5) Víím, co znamenají pojmy transsexualita, queer, gay, lesba, gender, asexualita, intersex, bisexualita, nebinární...
- (6) Zním kontakty na organizace či služby, které mohou pomoci LGBT+ lidem.
- (7) Zním zákony, kterými je třeba se řídit (např. při řešení situace trans studujících ve škole).
- (8) Mám připravených několik aktivit pro práci se třídou na téma sexualita a genderu.
- (9) Umím řešit náročné a specifické situace spojené s LGBT+ tématy ve škole.
- (10) Jako škola máme vypracované postupy pro řešení náročných situací spojených s LGBT+ tématy.

Pokud jste na všechny položky odpověděli ANO, pak nevím, zda se dozvíte ještě něco navíc. Pokud zde máte alespoň jedno NE, zvu vás dále.

(Moje) postoje a názory

Transsexualita, homosexualita, intersex, sexualita, sexuální.

Jakmile někam vložíme slovo, které v sobě obsahuje „sex“, okamžitě se z daného tématu stává něco velmi osobního. Nebo máme alespoň ten pocit. Co je a co není osobní? Kdy může náš osobní pohled na věc situaci ve škole škodit a kdy pomáhat? A jak vlastně oddělit to osobní od profesního – jde to vůbec? Právě tohle teď společně prozkoumáme.

Na následující položky zkuste odpovědět tak, jak to teď cítíte – **označte položky číslem 1–5 dle návodu:**

1 = silně nesouhlasím

2 = nesouhlasím

3 = neutrální, je mi to jedno

4 = souhlasím

5 = silně souhlasím

Jde o cvičení pro vás, a proto je důležité odpovídat upřímně, i kdybyste tušili, že vaše odpověď „není ideální“ nebo zrovna teď „společensky v kurzu“. Je upřímná, a to se počítá.

- (1) Každý z nás, bez ohledu na pohlaví či gender, má právo počít dítě.
- (2) Rodinu musí vždy tvořit pouze muž, žena a jejich dítě/děti.
- (3) Pokud bych měl/a stát ve frontě na toaletu s člověkem opačného pohlaví, vadilo by mi to.
- (4) Pohlaví je jasně biologicky dané – žena a muž.
- (5) Lesby by neměly mít dovoleno používat stejné šatny jako heterosexuální ženy.
- (6) Mít možnost změny pohlaví, kdykoliv se mi zachce, je nesmysl.
- (7) Do školy témata sexuality a genderu nepatří.
- (8) Ve škole by měli všichni získat základní informace o sexualitě a genderu.
- (9) Nevadí mi pracovat s kolegou/kolegyní, který/která právě prochází změnou pohlaví.
- (10) Změna pohlaví je jen výmysl západní společnosti, která nemá nic lepšího na práci.
- (11) Škola musí poskytovat podporu a bezpečí všem bez ohledu na jejich genderovou identitu či sexuální orientaci.
- (12) Ve škole máme dost práce i bez toho, abychom řešili sex.
- (13) Témata genderu a sexuality jsou vhodná nejdříve od 15 let.
- (14) Bisexuální je jen ten, kdo se teprve hledá.
- (15) Normální je být heterosexuální.

- (16) Pokud dovolíme dětem příliš mnoho experimentů, nebudou vědět, čím jsou.
- (17) Jako vyučující nesmím nikdy sdělit svůj názor.
- (18) Jako vyučující nesmím nikdy odhalit svoji sexuální orientaci.
- (19) Do školy nepatří informace o tom, že já sám jsem queer.
- (20) Podporou LGBT+ lidí je zbytečně zviditelníme.
- (21) Kvůli pár lidem musíme dělat příliš mnoho úprav a změn.
- (22) Projevy podpory LGBT+ lidí do škol nepatří.
- (23) Informace jsou základem vzájemného porozumění.
- (24) Otevřené přihlášení se k LGBT+ komunitě je koledování si o malér.
- (25) Nedělám rozdíly mezi svým přístupem k holkám a klukům.
- (26) Sexualita a gender jsou témata, která by se měla řešit výhradně v rámci rodiny.
- (27) Používám jazyk tak, abych ostatním neublížil/a.
- (28) Pro tato témata je lepší pozvat externí organizaci.
- (29) Sexualita a gender jsou témata specifická, která do běžné výuky nepatří.
- (30) LGBT+ je jen aktuálně zajímavé téma, za pár let tady nikdo takový nebude.

Až dočtete tuto knihu a porovnáte si všechny informace, dostanete šanci se nad položkami výše znovu zamyslet.

Postoje, názory a stereotypy. Tohle všechno se spojilo a vytvořilo vaše odpovědi výše. **Názor** je nějaký náš výrok, o kterém se domníváme, že je pravdivý. **Postoj** obsahuje především naše hodnocení – pozitivní, či negativní – k dané věci. A **stereotyp** je naše přesvědčení, že určitá skupina lidí, která se vyznačuje znakem X, se také automaticky vyznačuje znaky Y, Z... Kde je pravda?!

Naše názory, postoje, ale i stereotypy ve velké míře ovlivňuje to, co slyšíme a vidíme kolem sebe. V současné době stačí otevřít internet a už se na nás valí množství zpráv, kde se to zajímavými (často emočně podbarvenými) výroky jen hemží. Vyznat se v informacích a jejich zdrojích je obtížné a chvílemi se to může zdát až nemožné.

Zde je namístě **varování** – nejde „jen“ o mediálně nafouknuté zprávy s cílem získat „více kliknutí“, ale v reálném i virtuálním prostoru působí mnoho skupin, jejichž cílem (bohužel) není objektivně informovat. **Zkreslené informace, nebo rovnou nepravdivá data jsou poskytovány s cílem nás podráždit a poštvat proti sobě.** Místo vzájemné komunikace a hledání společné cesty a kompromisů jsme popichováni ke vzájemné nenávisti, podávání peticí a zákazům.

Do toho promlouvá naše výchova, vzdělání, lidé kolem nás, zkušenosti či obavy. Jedním z „kritérií“, podle kterého hodnotíme „rizikovost“ případu, je to, zda se nás **situace nějak osobně dotýká** (nebo si myslíme, že by se dotýkat mohla). Možná mi nevadí vidět dva líbající se muže na lavičce, ale jen když jdu sám/sama. Pokud jdu se synem, tak to nesnesu (protože bych to musel/a vysvětlit?). Možná mi nevadí, že spolu dvě ženy žijí a vychovávají dítě, ale představu, že na „moje“ dámské toalety chodí někdo, kdo má v rodném listě napsáno „pohlaví mužské“, tu už nesnesu.

TIP: Ověřování informací je často zdoluhavé, ale absolutně nutné! Nejde jen o početní převahu (opakované se NESTÁVÁ pravdou²), ale především o zdroj zprávy. Nejčastějším zdrojem zpráv, které jsou nastavené proti určitým skupinám osob (především trans lidé, gayové a lesby), jsou vyhraněné politické³ či náboženské skupiny. Naopak pokud si chceme informace z této oblasti ověřit, můžeme se obrátit třeba na Sexuologickou společnost ČLS JEP (taktéž hledat oporu přímo v právních normách či vyhláškách).

Ať už se nám to líbí, nebo ne, jsme bytosti hodnotící. Během čtení této knihy se může stát, že na některé věci změníte či upravitě názor. Nebo se pozmění

² Zde pozor na využívání AI (umělé inteligence), která se učí strojově, a opakované se tak může stát „pravdou“.

³ Nepropadněme iluzi, že zde jde skutečně o zájem o lidi. Sexualita je téma, které lze snadno použít pro vyvolání rozkolů ve společnosti, stejně tak můžeme snadno krátkou dezinformací vyvolat strach a obavy a tím se společností posléze lépe manipulovat (Jarkovská in Mitlöhner & Prouzová, 2017).

vaše postoje k některým skupinám osob. Dokonce je možné, že přehodnotíte některý ze svých stereotypů.

Ať už teď zastáváte jakýkoliv pohled na téma genderu a sexuality, je důležité si uvědomit, že to, jakým způsobem dáváme svoje názory, postoje a stereotypy najevo, výrazně ovlivňuje lidi kolem nás. A vy jste vyučující, takže jde především o děti, dospívající a mladé dospělé, kteří se kolem vás pohybují. Bylo by naivní si myslet, že to „moje“ neprosákne ven. V závěru druhé kapitoly najdete několik základních pravidel, kterých je dobré se držet, aby komunikace s lidmi kolem vás zůstávala bezpečná a otevřená.

Věřím, že ať už jsou teď vaše názory a postoje jakékoliv, máte i vy zájem na tom, aby naše společnost byla bezpečná a příjemná pro všechny. Naučíme-li tuto generaci, která je právě teď ve školách, pak máme šanci na klidnější a spokojenější život pro všechny.

1. Malý velký slovníček

Abychom mohli diskutovat o různých tématech a nacházet vhodná řešení složitých a zamotaných situací, musíme se nejprve ujistit, že si vzájemně rozumíme. A také že používáme stejná slova se stejným zamýšleným významem. V této kapitole naleznete slovníček pojmů a používaných zkratek. Všechny pojmy si vysvětlíme a přidáme také další, které možná (ne)budete potřebovat, protože při konverzaci s dětmi či dospívajícími často padají slova, která buď vůbec neznáme, nebo známe pouze z doslechu, ale vlastně si nejsme jistí, co znamenají. Tohle nicméně obvykle platí i pro ty, kteří je vyslovují. Používají slova, která někde zaslechli, ale často přesně nevědí, co znamenají. Kdykoliv tedy v knize dále bude některý termín zmíněn, mělo by mu být rozuměno tak, jak je vysvětleno zde. Nebojte se tedy k těmto stránkám vracet a osvěžovat si své znalosti.

Výběr pojmů pro tento slovníček se řídil tím, co je aktuálně používáno. Tam, kde jde o právní pojem, jsou uvedeny příslušné **zákony** či **vyhlášky**, které se tématu věnují. Tam, kde se jedná o diagnózu, je uvedeno její označení v **Mezinárodní klasifikaci nemocí**, 10. revizi (MKN-10, dostupné online⁴). MKN-10 používají lékaři a další odborný zdravotní personál k určení diagnózy. V manuálu jsou také uvedeny podmínky, za jakých lze diagnózu stanovit. Mnoho pojmů dosud nemá nejen právní a medicínský, ale vlastně žádný oficiální základ. Jejich definice zde popsána je obvykle kombinací různých internetových zdrojů (sociální sítě, diskusní fóra) a je založena na tom, jak se daný pojem používá v praxi. Tyto pojmy jsou označeny symbolem #.

Zároveň s tím, jak se enormně zvýšila viditelnost tohoto tématu, se objevují stále nová a nová slova, často nepřeložená z angličtiny. A tak je tento

⁴ MKN vychází z *International Classification of Diseases* vydávané Světovou zdravotnickou organizací (WHO) a má již svoji 11. revizi. Existuje i český překlad a předpoklad, že bude zavedena do praxe v roce 2027. V tuto chvíli ale stále platí 10. revize, takže v textu (není-li uvedeno jinak) je použita právě tato.

slovníček (snad) aktuální k datu vydání knihy, ale je pravděpodobné, že časem přibudou nová slova, která budou označovat další jevy či osoby. Také se děje, že různí lidé definují různé termíny odlišně (zvláště pokud daný pojem nemá právní či medicínský základ). Znovu platí, že je třeba zjistit, jak to bylo zamýšleno. Je snadné říct „To je blbost!“, jenže možná to bylo jen nedorozumění dané překotným vývojem jazyka, poznáním a medializací v této oblasti.

TIP: Pokud chcete probírat chemické rovnice, neobejdete se bez vysvětlení chemických prvků a jejich značek. Totéž platí pro všechna další témata. Ve veřejném prostoru (hlavně sociální sítě a média) jsou mnohé z následujících pojmů používány vágně či nesprávně, nicméně právě odsud je děti, dospívající a mladí dospělí často přejímají. Může se tak snadno stát, že se nemůžete kloudně domluvit proto, že si každý pod daným pojmem představuje něco jiného. Chcete-li (s kýmkoliv) probírat témata genderu a sexuality, ujistěte se, že si rozumíte.

Naopak kniha neobsahuje závažné (a dlouhé) teoretické výklady o genderu a sexualitě. Jakkoliv kniha vychází z vědeckých poznatků doby (viz citované zdroje), není jejím cílem vás unudit teorií, ale spíše vyzbrojit do praxe. Takže teorii jen v míře, která vám dobře ilustruje praxi.

1.1 LGBT+

Nejprve vznikla zkratka LG, postupně se přidávala další písmenka až do nejdelší verze LGBTQIA+, kde L znamená lesba, G gay, B bisexuální, T transsexuální/transgender, Q queer, I intersex, A asexuální a + označuje všechny další osoby, které jsou něčím neobvyklé v oblasti sexuality a/nebo genderu. Nejprve si stručně charakterizujeme pojmy z této zkratky (podrobněji se k mnohým pojmům dostaneme v rámci praktických situací v dalších

kapitolách) a pak se podíváme na to, proč je situace ještě méně přehledná, než by se mohlo zdát.

Lesba je žena, kterou přitahují jiné ženy. **Gay** je muž, kterého přitahují jiní muži. Lesby i gayové spadají do kategorie **homosexuality**, tj. osob, které přitahuje stejné pohlaví. Přitažlivost k opačnému pohlaví, než je to naše, označujeme jako **heterosexualita**.

Transsexualita je pociťovaný nesoulad mezi tím, kým se cítím být (muž/žena), a mým tělem (mužské/ženské). Jedinec pak může usilovat o změnu svého těla tak, aby odpovídalo tomu, kým se cítí být. V MKN je transsexualismus uveden pod kódem F64.0. Nově se používá termín **transgender**, který je podle mnohých přesnější, protože nevyvolává v ostatních pocit spojení se sexuální přitažlivostí (transSEXualita).

Queer je pojem, který se používá buď ve smyslu označení osob, které se vymykají rozdělení na mužské a ženské (případně na homosexuální a heterosexuální), nebo se používá jako pojem zastřešující pestrou paletu lidské sexuality a genderu (v podstatě cokoliv kromě heterosexuality a cis-genderu).

Intersex je pojem označující stav variace pohlavních znaků. Může jít o člověka, jehož zevní pohlavní orgány již při narození není možné jednoduše označit za ženské či mužské, případně o člověka, jehož pohlavní orgány nějak vypadají, ale vnitřní stavba těla, hormonů či chromozomů neodpovídá. V medicíně je někdy používáno označení DSD (*disorders of sex development*, poruchy pohlavního vývoje), které zahrnuje skupinu různých diagnóz (genetické, hormonální...).

Asexualita je absence sexuální touhy. Asexuální lidé nepociťují žádnou nebo jen minimální sexuální touhu, nemusí to ale znamenat, že netouží po blízkých vztazích. Tvoří pestrou skupinu osob, která se o sex může zajímat, ale také k němu může pociťovat odpor. Také bychom si neměli plést asexualitu s celibátem, který je vědomou volbou jednotlivce.

Zkratka LGBT+ se používá pro označení skupiny lidí, kteří mají často **velmi odlišné zájmy či praktické obtíže**. Právě značné rozdíly mezi těmito lidmi, jejich potřebami a problémy jsou častou kritikou, proč nepoužívat LGBT+ jako zkratku označující skupinu (vyvolává dojem jednoty). Podí-

vejme se společně na důvody, proč může být zahrnutí LGBT+ jako skupiny právě v této knize prospěšné:

- Tyto osoby často provází **pocit nesvobody a studu**. Mnohdy jsou také terčem **šikany a diskriminace**⁵, **nepochopení a odsouzení**.
- Navržené **postupy** v rámci školy lze často uplatnit na více různých osob.
- Pro různé potíže se musíme řídit **stejnými předpisy či zákony**.
- V knize důsledně odlišuji, „co je co“ a „kdo je kdo“. A **důsledné odlišení** nelze provést bez toho, aniž bychom probrali vše a všechny, které je třeba od sebe navzájem odlišit.

Nezůstaňme tedy jen u povrchních definic a ponořme se hlouběji do této oblasti. Možná nedokážete všechno přijmout jako něco, co by mělo být nebo co bychom chtěli, ale zkuste alespoň nahlédnout do prožívání skupiny lidí, která je součástí naší společnosti. Věřím, že v knize se bude tato skutečnost dostatečně připomínat, ale přesto ji znovu zmíním: Každý z nás je originál. **A každý z nás je člověk.**

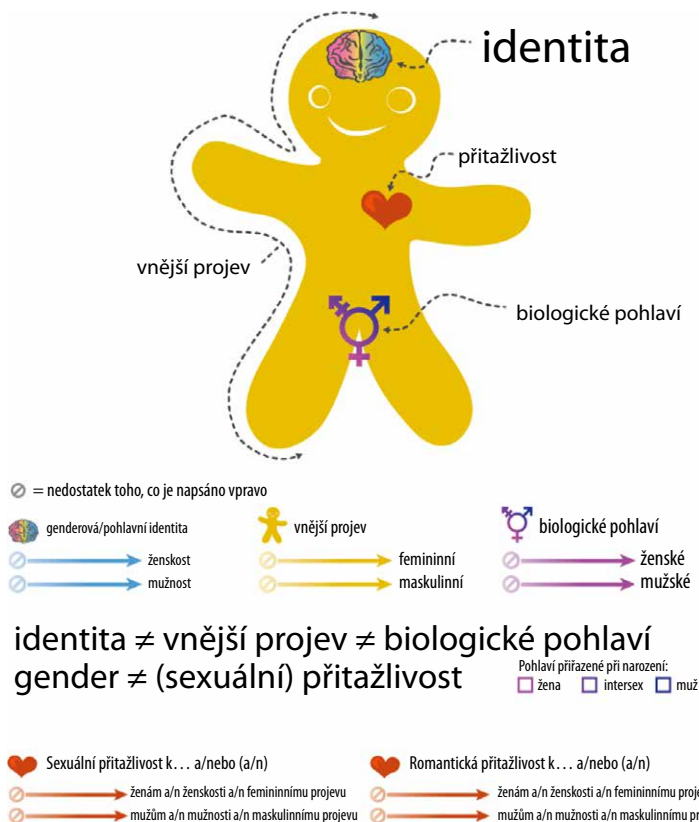
Používá se zkratka LGBT+, LGBTQ+, LGBTQI+, LGBTQIA+... Pokud je na konci plus, tak je tím označována celá pestrá skupina (kdo všechno tam je či může být zahrnutý, se dočtete dále). Pokud na konci plus není, pak uvažujme pouze v intencích zmíněných písmen.
(Zde v knize najdete nejčastěji zkratku LGBT+, která se v době psaní knihy objevuje nejčastěji.)

Kategorie: pohlaví a sexualita

Pohlaví a sexualita neboli (pocitované) pohlaví a přitažlivost či sexuální chování.

⁵ Čtvrtina LGBT+ osob se cítí diskriminována ve škole či na univerzitě, nejčastěji diskriminaci (nebo obtěžování) prožívají mladí lidé ve věku 12–15 let (Pitoňák & Macháčková, 2023).

To jsou dvě kategorie, do kterých spadá většina dříve zmíněných pojmů. Tyto kategorie si dále rozebereme, přidáme si do našeho slovníku další pojmy tak, abychom se mohli zase o trochu lépe orientovat ve spleť sítí LGBT+. Pro lepší pochopení zde v knize uvádím pomůcku, kterou v původní anglické verzi vytvořil Sam Killermann⁶. *Genderbread person* (obr. 1)

Obr. 1 *Gender a sexualita – Genderbread person*

⁶ Viz <https://www.itspronouncedmetrosexual.com/2015/03/the-genderbread-person-v3/>.

nelze do češtiny přeložit tak, aby byl zachován vtip původního názvu, ale to nás nemusí mrzet. I tak nám poskytne spoustu informací. Tato grafika ukazuje, že **míra ženskosti/feminity** a **mužnosti/maskulinity** v jednotlivých oblastech našeho těla, prožívání a chování může být různá a že jednotlivé „položky“ našeho těla a duše nemusejí být vždy v souladu.

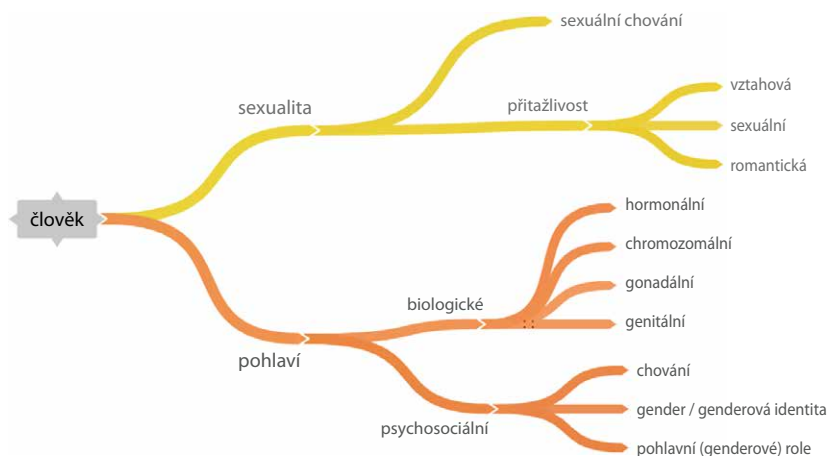
Dřívější pohled na pohlaví (v české/evropské kotlině) byl jednodušší – narodilo se dítě, pohledem mezi nohy bylo sděleno, zda jde o chlapečka, či holčičku. Role ve společnosti byly jasně rozděleny, z malé holčičky vyrostla mladá žena, z malého chlapečka mladý muž. Jejich práva a povinnosti byly nalinkované. Hotovo.⁷ (Tedy až na to, že nadiktovaný vnější projev nutně nereflektuje skutečné pocity daného člověka).

Dnes již víme, že situace je o něco komplikovanější. Na úrovni **biologické** rozlišujeme **pohlaví** genitální (vnější pohlavní orgány), gonadální (vnitřní pohlavní orgány – vaječníky/varlata), chromozomální (XX a XY + variace) a hormonální (v jakém poměru jsou pohlavní hormony). Sem také spadá pohlaví, které je určeno při narození. Další část tvoří **pohlaví psychosociální** – sem spadá **gender/genderová identita**⁸ (pocitované pohlaví, zda se cítím být ženou, nebo mužem), pohlavní (genderové) role (co se od muže či ženy očekává se společností) a vnější projevy (chování).

Druhou kategorií tvoří **lidská sexualita**. Sem spadá jednak oblast **přitažlivosti** – kdo mě přitahuje, ať už sexuálně (chci mít s danou osobou sexuální styk), romanticky (líbí se mi), nebo vztahově (chci s ní být ve vztahu). Spadá sem také **sexuální chování** (pohlavní styk, partnerské soužití, rozmnožování, plánování rodičovství...).

⁷ Tohle nicméně neplatilo v celém světě. Víte, že existují lidská společenství v Americe, Africe i Asii, kde mají přístup k pohlaví výrazně odlišný? Například hidžry v Indii (biologicky muži, kteří vystupují jako ženy a chtějí se jimi stát), přestože mají ve společnosti svoji roli (žehnání novomanželům, magie apod.), žijí většinou na okraji společnosti. Nebo šamani v Americe (Severní i Jižní), kteří jsou tzv. two-spirit, tedy lidé dvojí duše, ženské i mužské.

⁸ Jen otázky genderu a jeho vysvětlení by vydaly na samostatnou knihu (co člověk, to názor). Jenže by to byla kniha veskrze teoretická, takže my se zde budeme držet praktické definice.

Obr. 2 Člověk a jeho kategorie⁹

Oblast genderu/pohlaví a (sexuální) přitažlivosti **nejsou příčinně spojené** – to, kým jsem (moje pohlaví), automaticky neurčuje, kdo mě přitahuje. Příkladem budiž výsledky jednoho z posledních velkých výzkumů (Pitoňák & Macháčková, 2023) – jako lesby se identifikují ženy (85 %), nebinární osoby (11 %) a trans ženy (3 %); jako gayové se identifikují muži (92 %), trans muži (5 %) a nebinární osoby (< 3 %).¹⁰

V případě, že **všechny „moje“ kategorie jsou v souladu** (např. mám ženské pohlavní orgány, XX chromozomy, estrogen, označili mě při narození za ženu, cítím se být ženou, chovám se víceméně podle očekávání a přitahují mě muži), pravděpodobně to budu mít v dnešní společnosti jednodušší než někdo, u koho nejsou pohlavní kategorie v souladu a/nebo jeho sexualita zahrnuje některé méně obvyklé aspekty. Často se v této souvislosti

⁹ Zcela jistě není toto jediný možný způsob vyjádření něčeho tak komplikovaného a určitě najdete další a další zdroje. Přesto se mi toto zobrazení osvědčuje pro zlepšení porozumění.

¹⁰ Pokud by někdo stále pochyboval, zkusím to podat takto: Žena, která po závažném onkologickém onemocnění prodělala odstranění prsou, vaječníků i dělohy, je pořád žena a pořád miluje svého manžela.

používá označení „**normální**“. Jako normální můžeme označit to, co je ve společnosti převažující (tzv. statistická norma), co není diagnóza (tzv. lékařská norma), co není označeno jako přestupek či trestný čin (tzv. právní norma) nebo co společnost zrovna přijímá (tzv. společenská norma). **Ne normální tak může být ledacos.**

Důležité je si uvědomit, že především společenská (a s tím i lékařská) norma se v průběhu času (a také geograficky) mění. Příkladem může být situace gayů a leseb. V roce 1960 byl homosexuální sexuální styk v Československu právně nenormální, v roce 1962 už právně v pořádku. Jako diagnóza zůstávala homosexualita v Česku až do roku 1990, kdy byla vyškrtána z Mezinárodního seznamu nemocí. V Číně dokonce až do roku 2001.

To chcete říct, že ženský a chlapy jsou úplně stejní?!

Ne. Na světě je asi 8 miliard lidí a dva stejné aby člověk pohledal. Cílem našeho hloubání v oblasti sexuality a genderu není tvrdit, že jsme všichni stejní, ale spíše respektovat, že jsme každý jiný. Tyto odlišnosti se mohou projevit na více rovinách a neznamenalají, že někdo „je horší“ než někdo jiný, protože (ne)patří do té či oné škatulky.

Ani neplatí argument, že je jedno, „co má kdo mezi nohama“. Tělesné podmínky člověka jistě ovlivňují, ale **nejsou jedinými**. Biologické pohlaví je součástí mozaiky člověka (viz obr. 2), která spolu s mnoha dalšími faktory (genderová identita, výchova, očekávání společnosti, sexuální orientace, míra zdraví či nemoci apod.) určuje, jak se bude daný člověk cítit a chovat.

Existuje více teorií, které mluví o tom, co vlastně určuje lidské pohlaví a kolik pohlaví ve společnosti máme. Na jedné straně stojí sociální konstruktivismus, který ve svém extrému sděluje, že pohlaví (resp. gender) je jen sociální konstrukt, který vzniká pouze výchovou. Děti bychom tak měli vychovávat „bezpohlavně“ a „nechat je si vybrat“. Na druhém pólu (opět v extrému) jsou tací, kteří tvrdí, že pohlaví jsou vždy pouze dvě (mužské a ženské), jsou jasně daná biologicky a přes to nejede vlak (nepřipouští ani možnost změny).

V této knize najdete různé pohledy, z nichž většina se přiklání spíše k teorii, že lidské pohlaví (v širším slova smyslu) můžeme chápat jako

spíše **bimodální** – tj. stupnice/osa, kdy na jedné straně převažují ženské aspekty (biologické, sociální a jiné) a na druhé ty mužské. Každý člověk je pak někde na této ose (a někdy teprve své umístění hledá). Přečtěte si i další kapitoly a pak si pro sebe řekněte, jak to tedy s tím genderem, pohlavím a sexualitou vidíte.

1.2 Další důležité pojmy

Tady už nejsou vybírány pojmy podle zkratk či seznamů nalezených na internetu či v knihách. Sem jsou doplněny pojmy, které děti, dospívající či mladí dospělí často používají, a stejně jako u předchozích pojmů je dobré ujasnit si, o čem se to vlastně mluví. Drtivá většina pojmů pochází z angličtiny, ale ne vždy vám znalost jazyka pomůže.

#Agender – „bez genderu“ (nic, co by zapadalo do nějakých kategorií, bude jim vadit oslovení ženské i mužské). Podobný pojem je **#genderless** – zde nicméně nějakou gender identitu mají, ale nezáleží jim na ní (ani na variantě oslovení).

#Ally (LGBT+ ally) – člověk, který nehledě na vlastní sexuální orientaci a genderovou identifikaci podporuje práva LGBT+ osob.

Anální styk/sex – „anál“ – pohlavní styk, kdy penis proniká do konečníku, popřípadě označení jakéhokoli průniku čehokoli do konečníku. Dříve se anální styk považoval za výsadu gay párů, dnes víme, že se mu věnují páry a skupiny nezávisle na pohlaví a sexuální orientaci. Kromě toho, že může poskytovat zdroj uspokojení, je také důležité vědět, že je rizikovější z hlediska možných poranění sliznice (lubrikace nutná!), a tedy i přenosu pohlavních chorob.

Androgynní (osoba) – člověk, který vzezřením či pocíťovaným genderem stojí mezi ženským a mužským, prezentuje se smíšeně či neutrálně.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy LGBT+ ve škole.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.